

Sysselsättningsindustriella komplex

Ordföranden i Moderata

Ungdomsförbundet, civilekonom Gunnar Hökmark, inför ett nytt begrepp i debatten då han betecknar stora krisdrabbade företag som sysselsättningsindustriella komplex. Det är företag som inte i första hand är till för att producera utan för att erbjuda sysselsättning. Under fjolåret gick 14 miljarder i bidrag till dessa. Det begränsar möjligheterna för de sunda företagen att överleva då deras konkurrensvillkor försämras och investeringsmöjligheterna begränsas. Vi måste därför återgå till ett mer marknadsanpassat samhälle där företagen och staten sköter var och en sitt.

Svensk ekonomi har fått en ny typ av ekonomiskt fenomen. Som en travesti till den debatt som förts både i Sverige och i utlandet, inte minst i USA, om militärindustriella komplex kan detta nya fenomen kallas sysselsättningsindustriella komplex.

Sysselsättningsindustriella komplex (förkortas nedan till SIK) är företag och företagsenheter som finns till, inte för att producera efterfrågade varor, utan för att erbjuda sysselsättning som ett självändamål. Deras beslutsfattande grundas på en sammanväring av nationella, statliga, kommunala, fackliga, partipolitiska och företagstaktiska hänsyn. Lönsamheten är ett underordnat beslutskriterium, om den ens fungerar som ett sådant. Snarare kan lönsamheten i bästa fall fungera som en restriktion, det finns dock företag då inte ens detta varit fallet.

Vilka är de sysselsättningsindustriella komplexen? Stålverk 80 hade, om det fått utbyggas, kunnat vara det mest lysande exemplet. Där fanns alla komponenterna av intressen, fackliga, regionala, kommunala, nationella, partipolitiska inte minst. Det enda intresset som var sidoordnat var lönsamheten. Till slut, långt om länge trädde denna in som en restriktion. Notan blev för dyr, så dyr att inte ens trycket från alla de olika intressena kunde uppväga de oundvikliga förlusterna.

Det kanske mest stilenliga nu levande SIK är Svenska Varv. Alla vet att svensk varvsindustri inte har någon framtid. Likväl har kommunala, regionala, fackliga, partipolitiska och företagstaktiska hänsyn drivit igenom nya miljarder och en garanterad sysselsättning i minst två år. Inom varvsindustrin

har vi de mest absurda exemplen på olönsam drift. Lönesumman är en liten del av förlusten och värdet av viss nyproduktion har varit lägre än råvaruvärdet. Men lönsamheten är ett underordnat intresse för ett SIK.

Det finns emellertid många SIK, med varierande komplexitet och varierande storlek. Det enda kravet på ett SIK är att det måste vara tillräckligt stort. Det är endast genom sin storhet eller kanske genom sin dominans på en viss ort, som det kan ha förhandlingsstyrka. Annars är det inte värt intresse.

Kostnaderna

Framförallt finns SIK inom de krisdrabbade branscherna stål, järn, varv och teko. Tillsammans står dessa branscher för knappt 4% av BNP. Deras utvecklingsmöjligheter i Sverige är minimala eller obefintliga. För Sveriges framtida välbefinnande och sysselsättning kan man därför med viss säkerhet säga att de kommer att spela en ringa roll.

När det gäller den statliga näringspolitiken spelar de däremot en central roll. I den djungel av bidragsbestämmelser, stödåtgärder och mer eller mindre villkorliga lån som kännetecknar svensk näringspolitik kan man utan krav på fullständighet komma fram till att de statliga stödåtgärderna 1979 kom att omfatta minst 20 miljarder. Den summan motsvarar knappt momsens eller en dryg tredjedel av arbetsgivaravgifterna. Stödåtgärdernas kostnader är alltså klart kännbara för medborgarna och för företagen och påverkar givetvis vår ekonomi inte bara genom sin användning utan också genom sin finansiering.

Av dessa 20 miljarder var cirka 14 helt selektiva bidrag, direkt riktade till vissa företag. Jag påstår att detta är vår samhälleliga kostnad för SIK. Det innebär att uppemot 70% av de statliga stödåtgärderna går till branscher och företag som i framtiden kommer att ge ett marginellt tillskott till vårt välbefinnande och till vår sysselsättning.

Även detta är utmärkande för SIK, de kan utverka stöd till sig själva som varken är rimligt proportionellt sett eller önskvärt med tanke på det övergripande behovet i Sverige av en offensiv och framåtsyftande näringspolitik. Komplexiteten ger dem många påtryckningsmöjligheter, påtryckningsmöjligheter som sunda företag inte har.

SIK är skadliga och ett hot mot sysselsättning och välbefinnande. Principen bakom SIK är att de inte kan överleva på basis av sin lönsamhet. Istället är de beroende av politiskt beslutade subventioner. De förbrukar nämligen mer kapital än de skapar genom sin verksamhet.

De finansieras skatte- och avgiftsvägen av de sunda företagen som därmed får sina investeringsmöjligheter begränsade och sina konkurrensvillkor försämrade. SIK kan till och med slå ut mindre och sunda företag inom samma bransch och region.

Paradoxen med SIK är att de hotar den framtida sysselsättningen trots att de finns till för att trygga den. Men komplexiteten i ett SIK är så stor att ingen kan värdera dess effekt. Det finns alltid motiv för att fortsätta verksamheten.

Bakomliggande orsaker

Vilka mekanismer finns då bakom SIK:s framväxt?

För det första har det strategiska oberoendet mellan privat och offentlig verksamhet minskat. Detta beror till viss del på att den ekonomiska och tekniska utvecklingen skapat ett ökat beroende mellan olika funktioner i samhället, men framför allt är det ett arv från den socialdemokratiska aktiva näringspolitiken. Det har blivit accepterat och hör till att samhället skall gå in när det blir kris i ett företag. Och omvänt, företagen har vant sig vid det.

För det andra kliar det i fingrarna på politikerna. Politiker vill framstå som handlingskraftiga och vill kunna peka på konkreta resultat. En politiker skall "vilja" och inte "inte vilja". Det är definitionsmässigt inte handlingskraftigt av en politiker att inte handla inför ett akut problem. Den positiva insatsen är lätt att påvisa, den negativa svår, om man gör ett ingrepp. Och omvänt, det är lätt att påvisa det negativa men svårt att påvisa det positiva om man inte gör något. Därför är ett SIK om 100 anställda på en ort mer värt än 10 småföretag om tillsammans 200 anställda ute i landet.

För det tredje har den låga lönsamheten spelat in. Inte bara så att företag som gått med förlust har fått bidrag utan också så att företag med låg lönsamhet har sett det svårt att öka vinsten. Man har då i stället för vinst sökt trygghet genom storhet och dominans. Därigenom har man blivit än större arbetsgivare med än starkare argument för stöd utifrån.

För det fjärde ingår SIK i slaget om väl-

jarna. Olönsamma industrigrenar sysselsätter ett stort antal anställda och därmed ett stort antal väljare. Därför har de en stor överlevnadskraft. Ibland har SIK till och med tillväxtkraft. Stålverk 80 var ett exempel.

Många företag som idag kan stå på egna ben känner sin makt som potentiella SIK och betar sig därefter. Volvo är ett företag som knappast kommer att tillåtas gå omkull. Företagsledningen har målmedvetet sökt utnyttja detta. Dels genom begäran om särskilt miljardlån, dels genom att ingå i ett avtal med en utländsk stat som helt enkelt innebar att man sålde sysselsättning i stället för bilar. Det avtalet siktade inte mot högre vinster utan mot ökad storhet och trygghet. Volvo hade vid sämre tider kunnat bli ett trinationalt SIK med försäljning av sysselsättning till Holland, Norge och Sverige. Ett SIK med så många intressen invävda hade varit ytterst stabilt. I sin strävan att driva igenom avtalet använde Volvoledningen nationella, internationella, regionala, lokala, fackliga, företags-taktiska och partitaktiska argument skickligt, de finansiella argumenten var därmed underordnade. När beslutet slutgiltigt skulle fastställas fälldes det däremot på finansiella grunder.

Riskerna med SIK

Risken för SIK är ännu större i ett löntagarfondssamhälle. Än så länge är det demokratiskt valda politiker som kontrollerar dem. I fondsamhället väljs beslutsfattarna i val som är förbehållna löntagare. Rösterna från de anställda i krisdrabbade branscher kommer

då att väga tyngre.

Beslutsfattarna i fondsamhället har dessutom en dubbelroll. De är valda för att företräda löntagarsidans intressen och kommer att vara betydligt mindre benägna att fatta beslut om nedläggning av företag, hur nödvändigt det än är.

SIK leder till en konservering av dåliga företag, till inflexibilitet, kapitalförstöring och lägre lönsamhet. De är de största hoten mot framtidens sysselsättning och välbefinnande eftersom de binder upp resurser till nackdel för en framåtsyftande och offensiv näringspolitik. De är ett fördärv för en fungerande marknadsekonomi.

För att kunna undvika dem måste vi åter-

gå till ett mer marknadsanpassat näringsliv där företagen och staten var och en sköter sitt.

Vi måste få politiker som är tuffare och har kraft att stå emot de många kraven på ingripanden.

En högre lönsamhet skulle undvika många kriser och stärka små företags förmåga till självständig överlevnad.

Ett system med löntagarfonder måste avvisas eftersom dessa ofelbart skulle vara den mest gynnsamma miljön för SIK.

Sysselsättningsindustriella komplex är skadliga. Näringspolitiken borde klarare präglas av detta.